

Český svaz Taekwon-Do ITF

TRESTNĚPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST CVIČENCŮ TAEKWONDA

2016

Jaroslav Svoboda

Trestněprávní odpovědnost cvičenců Taekwon-Do

- nutná obrana, ublížení na zdraví

Motivace, proč cvičit Taekwon-Do může být různá. Ať již jde o snahu naučit se bránit, touhu účastnit se soutěží a poměřovat své umění s jinými cvičenci, či je cílem jen udržet si tělo v kondici. Společným jmenovatelem je, že cvičenci postupně rozvíjejí své techniky a postupně se z nich stávají "znalci" tohoto bojového umění. Troufám si ale tvrdit, že ne všichni cvičenci si uvědomují, že je při tréninku, soutěžích či použití Taekwon-Do při sebeobraně svazuje právní regulace, která pro ně může, v případě, že jí nerespektují, znamenat významný zásah do jejich dosavadního poklidného života. Byť žádný speciální zákon výslovně přímo neupravuje odpovědnost cvičenců Taekwon-Do, může skutečnost, že se člověk Taekwon-Do učí, vést ke zvýšení jeho odpovědnosti jak v oblasti občanského práva, tak v oblasti trestněprávní. Přitom platí ono okřídlené "neznalost zákona neomlouvá" a dokonce, jak uvedu níže, někdy může v právu platit, že znalost Taekwon-Do přitěžuje. Každý taekwondista by si proto měl být vědom i odpovědnosti, kterou získává současně s osvojováním si technik Taekwon-Do, a to nejen odpovědnosti plynoucí ze zásad a slibu Taekwon-Do, ale i odpovědnosti právní, která na něj dopadá podle právního řádu ČR.

Níže se proto budu zabývat některými aspekty právní odpovědnosti související se cvičením Taekwon-Do. Půjde přitom o odpovědnost podle trestního práva, a to otázku nutné obrany a způsobení škody na zdraví při tréninku a závodech, neboť to jsou oblasti, s nimiž asi nejčastěji můžeme přijít při tréninku a využití Taekwon-Do v praxi do styku.

Jedním ze základních, a pravděpodobně i nejčastějších důvodů, proč se člověk začne věnovat tréninku Taekwon-Do, je snaha osvojit si prvky sebeobrany. Kvalita provedení jednotlivých technik pak stoupá s technickým stupněm cvičence, a taktéž se rozvíjí cvičencova schopnost aplikovat techniky v praxi. Přitom je přirozené, že se cvičenci snaží naučit techniky tak, aby jejich provedení bylo co nejúčinnější, ideálně aby bylo možno naplnit jeden ze symbolů Taekwon-Do – „il kyok pil sung“, tedy že k vítězství – eliminaci protivníka - postačí pouze jediná rána. Každý taekwondista by si však měl být vědom limitů, které právní předpisy na sebeobranu kladou, neboť jejich překročení může z člověka, který byl původně obětí, učinit člověka na lavici obžalovaných.

V reálném životě „na ulici“ lze sebeobranu proti útočníkovi legálně použít pouze v případě nutné obrany. Jedná se přitom o zákonem definovanou situaci. Nutná obrana je v

trestním zákoně vymezena jako jednání, které by jinak (při nenaplnění podmínek nutné obrany) bylo trestné, a kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajícím útok na zájem chráněný trestním zákonem. Současně však nesmí jít o obranu zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku.

Útok je jednání, které je úmyslné a protiprávní. Zásadně musí jít o útok prováděný člověkem. Nicméně výjimečně může být nutná obrana použita i proti zvířeti. Při útoku zvířete, typicky psa, by se jednalo o nutnou obranu, pokud by bylo zvíře poštváno nějakým člověkem (zvíře by sloužilo jako živý nástroj použitý útočníkem k útoku). Pak by obrana mohla směřovat jak proti psu, tak i proti útočníkovi, který jej poštvá. Pokud by se jednalo jen o útok samotného zvířete, které nikdo nepoštvá, nejednalo by se z pohledu práva již o nutnou obranu, ale tzv. krajní nouzi. Byť i v některých případech krajní nouze přichází v úvahu využití technik Taekwon-Do (např. již zmíněná obrana proti zvířeti nebo třeba vykopnutí uzamčených dveří), nebudou tyto případy obvykle spojeny s přímým záměrem využít Taekwon-do ke zneškodnění jiné osoby, jak je tomu u nutné obrany.

Posouzení, zda se jedná o případ nutné obrany či nikoli, může vyvolávat, a v praxi i často vyvolává, řadu otázek a nejasností. V praxi se u každého případu, který je řešen orgány činnými v trestním řízení, posuzuje, zda byly splněny podmínky nutné obrany, zkoumají se mnohé skutečnosti jak na straně útočníka tak i obránce, ale také kdy, kde a za jakých podmínek k potyčce došlo. Zabývat se podrobně všemi těmito skutečnostmi a možnostmi by vydalo na celou knihu, proto tady upozorním pouze na zásadní z nich.

Hovoříme-li o nutné obraně v souvislosti s Taekwon-Do, pak se nám téměř výhradně vybaví obrana jako fyzický odpor, při kterém jsou aplikovány techniky Taekwon-Do přímo proti osobě útočníka. Proto i dále v textu budu za nutnou obranu považovat sebeobranu v tomto smyslu. Pouze pro úplnost lze doplnit, že z pohledu práva nutná obrana není jen fyzickým odporem, ale může jít např. o zničení věci, kterou je útok prováděn (např. zničení hanopisu při ochraně důstojnosti a cti).

Za nutnou obranu je považována i obrana prováděná jinou osobou, proti které samotný útok nesměřuje, a která chrání zájmy jiné osoby. K nutné obraně je tedy oprávněn kdokoli, nejen ten, kdo byl bezprostředně sám napaden.

Aby byl splněn požadavek nutné obrany, je nutno zkoumat zejména, zda trvá nebo hrozí útok, co je tímto útokem ohroženo, a jaký způsob (intenzita) sebeobranu je zvolen.

Taekwon-Do můžeme k sebeobraně použít, nejen pokud samotný útok trvá, ale postačí, že alespoň přímo hrozí, že útok nastane. Není tedy potřeba čekat, až útočník udeří jako první. V některých situacích (např. u osoby známé svou agresivitou) může být nutná obrana dokonce použita již jako reakce na pouhé vyhrožování potenciálního útočníka, že spáchá útok, pokud tento útok hrozí bezprostředně. Trvajícím útokem - tedy to, že útočník útočí - nebude v praxi většinou problém rozpoznat. Za trvajícím útokem se však považuje i situace, kdy sice nastane přestávka v boji, ale po ní lze očekávat pokračování (např. útočník upadl, ale je nadále bojeschopný). Napadený se proto může aktivně bránit i během této přestávky. Je ale nutno vyvarovat se „dorážky“ útočníka, který již byl přemožen a nehrozí od něj další útok. Takové jednání by již bylo považováno za mstu, a tedy za protiprávní útok původně napadeného.

Aby byly splněny podmínky pro nutnou obranu, musí útok ohrožovat hodnoty, které zákon chrání - život, zdraví, osobní svobodu, důstojnost, majetek apod. Jestliže útok neohrožuje tyto hodnoty, nelze se úspěšně dovolávat toho, že obrana byla nutná. O takový případ může jít například tehdy, kdy úřední osoba vykonává svou povinnost či pravomoc - třeba zásah příslušníka policie proti určité osobě neopravňuje tuto osobu použít proti policistovi sebeobranu. Stejně tak je vyloučena nutná obrana proti nutné obraně. Jestliže se útočník dopustí protiprávního útoku, proti kterému je použita nutná obrana, nemůže útočník proti této nutné obraně použít svou nutnou obranu. V takovém případě by se totiž ze strany útočníka jednalo o pokračování v útoku.

Asi nejdiskutovanější je pak otázka přiměřenosti sebeobrany. Naštěstí již byly opuštěny názory objevující se v právních kruzích v minulosti, že obrana je přiměřená, pouze pokud je nižší nebo stejné intenzity jako útok. Je zřejmé, že takový názor nemohl být udržitelný, když vlastně fakticky znemožnil napadenému účinně se bránit. V současné době je stanoveno, že obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Napadený se tedy může (a má-li být obrana účinná, většinou i musí) bránit vyšší intenzitou, než je veden útok. Obránce není povinen ustupovat před útočníkem, obrana se nemusí omezovat jen na pasivní obranu - blokování či ustupování. Je dokonce možno, aby napadený použil zbraň proti neozbrojenému útočníkovi.

Útočníkovi tedy může být způsobeno i závažnější zranění než hrozilo, nebo mohlo hrozit napadenému. Vždy však obránce musí dbát, aby jeho jednání nebylo zcela zjevně nepřiměřené. Pojem „zcela zjevně“ je nutno vykládat tak, že podmínky se posuzují podle toho, jak se jeví zejména bránící se osobě, a to se zohledněním k jejímu psychickému stavu

vyvolanému útokem. Je tedy brán ohled na to, že při útoku se napadaný nachází ve vysoce stresové situaci, bývá útokem zaskočen, a jelikož nezná skutečný záměr útočníka, může se cítit přímo ohrožen na zdraví či životě i v případě, kdy útočník ve skutečnosti nehodlá napadenému ublížit.

Posouzení některých případů přiměřenosti obrany bude jednoznačné – např. je zřejmé, že obránce nesmí usmrtit útočníka, který chtěl pouze spáchat drobnou krádež, aniž by přitom kohokoli fyzicky ohrožoval. V některých případech však bude existovat pouze tenká hranice mezi přiměřeností a nepřiměřeností, a tedy mezi legální sebeobranou a trestným činem.

Použití Taekwon-Do pro sebeobranu v rámci nutné obrany je možné i tehdy, kdyby útok bylo možno odvrátit i jiným způsobem. Je totiž právem napadeného, aby se rozhodl, zda se bude aktivně bránit, nebo zvolí jiné řešení situace (např. útěk, přivolání policie apod.), a to i v případě, že ono jiné řešení (např. útěk) je v dané situaci dobře možný. Z pohledu práva přitom není rozhodné ani to, zda by toto jiné řešení bylo obecně vhodnější a znamenalo by pro útočníka mírnější následky. Útočník je ten, kdo se dopustil protiprávního jednání, a musí tedy nést následky svého jednání, a to včetně svého zranění a dokonce i usmrcení.

V případě cvičenců Taekwon-Do je v dané souvislosti dobré zmínit, že při posuzování přiměřenosti obrany může být orgány činnými v trestním řízení brána v potaz i znalost bojového umění. Taekwon-Do je, vedle jiných bojových umění, v právu považováno za prostředek, jímž lze dosáhnout zvýšení intenzity útoku, a tedy i závažnosti způsobeného následku. Tak vlastně i právní praxe odráží to, že i samotné Taekwon-Do označuje lidské tělo jako zbraň - human weapon. Přitom svou roli hraje míra znalosti Taekwon-Do konkrétním člověkem, což je většinou dáno jeho technickým stupněm. Je však potřeba si uvědomit, že nejen držitel mistrovského stupně (danu), ale i držitel žákovského stupně, ovládá-li Taekwon-Do na takové úrovni, že jej může uplatnit v praxi, může být posuzován přísněji, než člověk bojového umění neznalý. Zde tedy platí, že znalost Taekwon-Do může v některých hraničních případech být při posuzování přiměřenosti nutné obrany přitěžující okolností.

Trestněprávní odpovědnost však nemusí číhat pouze na ulici, ale i v tělocvičně případně na závodech. Každý, kdo cvičí Taekwon-Do, se jistě někdy setkal s tím, že byl někdo při tréninku případně při závodech zraněn soupeřem. Většinou se naštěstí nejedná o zranění vážná a jsou brána jako součást tréninku, jako přirozené riziko spojené se cvičením Taekwon-Do. Jinak tomu ani být nemůže, když si nelze dost dobře představit, že by se Taekwon-Do dalo kvalitně naučit bez kontaktu se soupeřem, ať již jde o nácvik matsogi nebo

hosin sul. Tuto skutečnost zohledňuje i zákon, který hovoří o tzv. přípustném riziku spojeném s výkonem určité činnosti, v našem případě se cvičením Taekwon-Do. Rovněž se zde zohledňuje i tzv. svolení poškozeného. To znamená, že každý, kdo se rozhodne pro kontaktní trénink Taekwon-Do, musí počítat s možným zraněním. To však neznamená, že by žádné zranění při tréninku nebo závodech Taekwon-Do nemohlo vyvolat odpovědnost z pohledu trestního práva.

Jestliže cvičenec při matsogi poruší pravidla boje (provede úder nebo kop na nedovolenou část těla, použije nedovolenou sílu, nebo udeří soupeře po přerušení boje rozhodčím atd.) a přitom zraní soupeře, může být podle závažnosti porušení pravidel a míry způsobeného zranění souzen pro trestný čin ublížení na zdraví. To platí jak pro cvičení Taekwon-Do na oficiální soutěži tak pro trénink. Záležet bude také na tom, jaká pravidla jsou v dané situaci uplatňována – na tréninku mohou být při konkrétním nácviku boje instruktorem stanovena jiná pravidla než pravidla platná na svazových soutěžích. Stejně tak, jestliže cvičenec provede nějakou techniku při nácviku sebeobraně nebo třeba při exhibici s nepřiměřenou razancí, ačkoli znal nebo měl znát nebezpečnost provedené techniky, a způsobí sparringpartnerovi zranění, může být za to trestněprávně odpovědný. Marně by se cvičenec mohl bránit např. tím, že on za to nemůže, neboť má červený pásek značící „pozor - nebezpečí“, a pozor si tak měl dávat jeho soupeř, který tak věděl, do čeho jde.

Není asi potřeba zdůrazňovat, že by si odpovědnosti při boji měli být velmi dobře vědomi závodníci, když atmosféra některých zápasů bývá natolik vypjatá, že závodník ve sportovním zápalu „nevidí a neslyší“ (a to ani rozhodčího), a jde bezhlavě za vidinou svého vítězství. Touha po vítězství by však jen stěží obstála před soudem jako argument, proč technika, která vedla k těžkému zranění soupeře, byla provedena v rozporu s pravidly.

Ze shora uvedené je zřejmé, že cvičení Taekwon-Do s sebou nese i určitá právní rizika, která mohou během okamžiku změnit život člověka. Každý, kdo cvičí Taekwon-Do, by si měl být dobře vědom své právní odpovědnosti, kterou s sebou nese cvičení Taekwon-Do a jeho využití při sebeobraně. Proto by mělo být samozřejmostí pro každého učitele a instruktora, aby své svěřence o tom poučil.